

ROSTADRUNDEN



En rundtur i historien. Egenguidingsbrosjyre



Året er 1823 og Jørgen Richter har nettopp giftet seg inn på Rostad gård med Massi Rostad. De neste tiårene skjedde det en rivende utvikling på gården. Bli med rundt og se sporene etter arbeidsfolk og industri på Rostad gård fra 1820 - 1890.

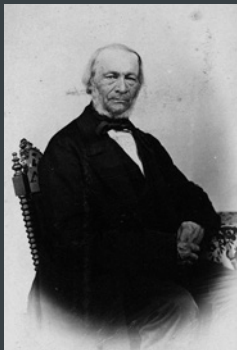
Turbeskrivelse:



Antall km: 3,5 km rundtur.

Følg skilt merket "Rostadrunden". Kart side 3.

Vi er i året 1823



Jørgen Richter 1790-1880

Vi hopper inn i året 1823 da Massi Rostad (født 1798) giftet seg med Jørgen Richter fra storgården Sunndalen i Åsen. Massi hadde da odelen på gården etter at broren Jon Rostad kjøpte gård og flyttet til Verdal.

Jørgen Richter var på farsiden av tysk bergmannsslekt. Hans stamfar Christian Boghart Richter kom til Norge fra Sachsen ca 1650. Han var en meget dyktig bergmann og ble bergskriver for det nordenfjelske. Gården ble i Jørgen Richters tid til et mønsterbruk, og "han var alltid anset som en av Innherreds innsiktsfulleste og mest oplyste landmenn—".

1820 - 1890: Industrienventyret på Rostad

Jørgen Richter var en av de første som grov grøfter og drenerte jord i distriktet. Han startet teglverk og drengsørfabrikk på gården, bygde en bekkekværn og et lite sagbruk og drev også med jaktbygging.

Alt dette skjedde innenfor epoken 1820-1890. Så det er gårdsdriften til en storgård i denne perioden vi skal se spor etter og fortelle om på vår vandring i dag – en gård som trengte arbeidskraft og som ned mot sjøen bosatte et helt lite samfunn med **6 husmannsplasser, og med egen havn, mølle, teglverk og jaktbyggeri !**

Husmennene på Rostad - drivverket i utviklingen !



Peder, sønn av Anders Olsen på Oldervika II. Det antas at det er Ole Richters hund som er på bildet.

Før år 1720 var det svært få husmannsplasser på Inderøy. Folketallet hadde gått nedover, slik at rundt år 1700 lå jorda på 62 gårder øde, og av disse var 40 ubebodde. Men fra år 1750 økte folketallet raskt, og behovet for boplasser økte - flere og flere husmannsplasser ble anlagt. Rundt 1820 var det like mange husmannsplasser som gårder i kommunen, ca 220 stk.

Husmennene på Rostad hadde kontrakt med Jørgen Richter på Rostad Gård. Kontrakten mellom Richter og Jakob Pedersen fra 1836 (se side 6) viser at husmannen hadde arbeidsplikt på gården når det var behov og betalte en årlig leie for plassen. Enkelte av husmennene hadde viktige roller på Rostad i forbindelse med «industrienventyret» – her krevdes til tider kloke hoder og ingeniørkunst. Peder på Oldervika II (bildet) og Andreas Olsen Grøtte fra Meldalen på «Lunden» var to av disse.

Rostadrunden

- 1 Rostad gård - portalen
- 2 Rostadsjøen / Rå
- 3 Husmannsplassene - tavle
- 4 Martinplassen / Johannesplassen
- 5 Oldervika II
- 6 Lundén
- 7 Kveinhusmuren
- 8 Jektbyggeri
- 9 Kvernbakken
- 10 Oldervika I

Rostad gård



1

Demning

8

9

10

Sagbruk

Mølle

7

6

5

4



Raste plass

Båutsett Jekter



Ja-benken

3

Arntplassen

Rå



2

1 Rostadrunden - portalen



Du står nå ved porten til den andre hovedveien ut fra Rostad - sjøveien. På veien ned mot Rostadsjøen og kaia går du ned gjennom den vakre alléen som også ble plantet på denne tida.

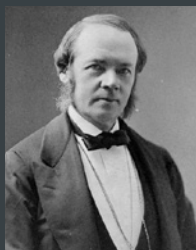
2 Rostadsjøen/kaia og Rå



Rostadsjøen med kaia ca 1855. Legg merke til at mye av skogen er hogd ned.

Rostadkaia var i den tida «hovedveien» til Rostad før motorisert ferdsel over land var aktuelt. Det var Jørgen Richter – dvs far til Ole som sammen med Løchen, både var pådrivere og investerte for at rutetrafikk kunne starte opp på fjorden fra rundt 1850. Med det kom det i gang hyppige anløp med både gods og persontrafikk fra Trondheim, Levanger, og andre steder. Da barnehjemmet senere ble startet (1902) ble det bygd et badehus på kaia. Vann ble pumpa opp fra sjøen og varma opp i badehuset.

I strandkanten kan en se steinmuren som er siste rest av kaia som ble anlagt her av Jørgen Richter etter at han kom til Rostad i 1823 (Han tok over gården i 1826 fra svigerfaren Ole J. Rostad). Kaia ble brukt til rutetrafikk helt fram til ca. 1950.



Ole Richter

Richter-eika

Til høyre i bildet ovenfor og rett bak der dere nå står ved kaia kan dere se eika Ole Richter plantet som 12-åring i 1841.

Ole er den mest kjente av de 8 barna Jørgen og Massi fikk, men det var broren John Kristian som hadde en nøkkelrolle i det vi omtaler som "industrieventyret på Rostad".

Kolbua

Mens teglverket på Rostad fortsatt var i drift gikk det med veldig mye ved. Dermed ble også skogen hogd ned, og i lang tid ble det derfor fyrst med kull på Rostad. Spesielt etter at det ble barnehjem. Øst for kaia ble det bygd opp et hus som fungerte som kull-lager («Kolbua»). Det kom båtlaster med kull om sommeren. Kullet ble lagret her, og kjørt til gården vinterstid.

Kullbua lå 30 meter lenger nord for kaia. Når det kom kull til Rostad med båt om sommeren ble den kjørt i «bikkvogn» til kullbua (kolbua) og tippa der. Om vinteren ble kullet kjørt til gården med slede.



Bildet er fra ca 1875. Legg merke til pakkhuset og kullbua. Etter at det ble barnehjem ved Rostad i 1902 ble det bygd et badehus ved pakkhuset.

Råvika

Dette er en av de eldste husmannsplassene i bygda – kanskje anlagt så tidlig som i 1665, men helt sikkert fra 1701. Plassen lå svært fint til, med noe jord å dyrke slik at de kunne fø opptil 2 kyr, sauer og geiter, og kunne drive fiske på fjorden. Flere av husmennene i Råvika var gode håndverkere – særlig tømmermenn – og tjente nok noe på det. Råvika, som lå under Ulvin, ble fradelt gården i 1910 og er i senere tid brukt som fritidseiendom. Bildet på forsiden er fra Rå - tatt i 1855.



“Det var året 1705, en båt er på vei over fjorden...”

På denne tida var det strengt forbudt å huse landstrykere. Gå inn på nettsidene via QR koden og les og hør om hvordan Peder Råen som var husmann på Rå ble straffet for å hjelpe et følge med en gravid kvinne.



Fra Rostadsjøen går veien nå videre i retning Rostadbakkan og husmannsplassene under Rostad. Neste stopp er ved hovedtavla ved inngangen til skogen.

3 Husmannsplassene – plasskaillan !



Nå står vi ved innfallsporten til Rostadbakkan – som besto av en liten koloni husmannsplasser. Det var drift på plassene i en hunderårsperiode fra ca 1820. Maria Hegdal Valberg f. 1883, minnes at det bodde 35 personer på de 6 plassene. Disse «plassfolkene» jobbet under Jørgen Richter på Rostad Gård, senere også under sønnene Ole Richter/John Kristian Richter.

Fra Rostadbakkan gikk husmennene til og fra arbeidet på gården, og husmennene var en avgjørende ressurs i oppbygningen av gården i perioden mellom 30 – 60-tallet. Noen av husmennene fikk nøkkelroller og var dyktige ingeniører og fikk høy status på gården.



Veien videre går nå gjennom skogen til dere kommer til de første husmannsplassene - Martinplassen og Johannesplassen. Ta gjerne en rast på Ja-benken og nyt utsikten ut over fjorden !



Slik så Johannesplassen ut da det var husmannsplass her.

Johannesplassen - husmannens levekår

Hvordan var egentlig levekårene for husmennene under Jørgen Richter ?

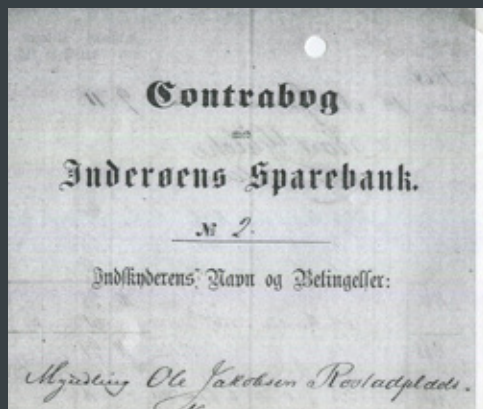
Den 5. april 1836 underskrev Jakob Pedersen Rostadbakken husmannskontrakt med Jørgen Richter. Kontrakten sa at han skulle få overta halvdelen av plassen som Peder Jakobsen (faren) hadde, under visse forpliktelser:

Han skulle betale 5 Spesidaler i årlig leie. Det skulle være forsvarlig gjerde rundt plassen så ingen "kreaturer" kom på gårdens jord. Løsgjengere eller andre, var det ikke lov og innlosjere uten Richters samtykke. Likeså skal han vise "hørighet og lydighet" i alt som han som husmann befales.

Han hadde arbeidsplikt på gården når det var behov, til følgende betaling: 10 skilling for dagen, våronn, slåttonn og høstonn. For å skjære korn: 8 skilling Tolvfæningen, for opptaking av potet: 8 skilling Tolvfæningen, det samme fikk kona også, som også hadde pliktarbeid. Men for annet arbeid fikk hu 8 skilling dagen.

Til ved fikk han ta kvist, stubber samt einer, men ikke andre stående tre eller nedfall på gården. Men han fikk ta det "fornødne" for og holde gjerder rundt plassen i stand. Men alt skulle godkjennes først. I utmarka fikk han ha 4 sauer ut mai måned. Og til slutt: Han måtte ikke reise bort uten først å ha tillatelse av Richter.

Kommentarer: 1 Spesidaler = 5 ort. 1 ort = 24 skilling. Altså måtte Jakob arbeide i 60 dager for å betale plassleia. Det kan virke hardt at både mann og kone var pålagt pliktarbeid på gården, men det var lite annet arbeid å få, så dette gjorde at de hadde en form for fast arbeid i tillegg til husmannsplassen.



Nr 2 - Inderøens Sparebank

Første innskudd i Inderøy sparebank

Jakob og kona Olina, trass i trange kår, trivdes i Nerbakken og fikk 8 barn. Da Olina døde i 1863 (Jakob var allerede død) etterlot hun seg flere mindre-årige gutter, mens de to jentene var gift. Ole Richter ble oppnevnt som verge for disse barna, som nok nok ble bortsatt i flere ulike hjem. Arven etter foreldra, 72 Spesidaler og 87 skilling, ble delt likt mellom de 8 barna.

Akkurat i den tida, 1864, ble Inderøens Sparebank starta, og de to første innskuddene i banken var fra to av disse guttene: Mortinus 16 år, og Ole 13 år, med foreldrearven på 9 Spesidaler og 11 skilling, til 5% rente.

Ole Richter var leder i bankens styre, og sørget nok for at disse to husmannsguttene ble de første innskytterne i banken, i stedet for en eller annen "kakse" i bygda. Dette forteller mye om Ole Richters politiske ånd.

Barnas Rostad

Ta barna med inn i historiene. Vi jobber med en egen formidling til barn. I en turløype tilrettelagt med digitale info-punkt rettet mot barn for lek, læring og fysisk aktivitet ønsker vi å fange deres interesse.





Du går nå stien ned mot sjøen. På veien passerer du Oldervika II, der Peder sønn av Anders Olsen (se bilde s. 2) bodde og var en viktig ressurs på gården. Langs denne veien har nok husmennene bært mye fisk og annen sjømat hjem, og på plassene dyrka de både potet og korn. Det gjorde de til attraktive husmannsplasser. Snart kommer du til Lunden - her bodde en av nøkkelpersonene på Rostad.

Det kan nevnes at nedover traktorveien mot sjøen så gikk du der hesten som gikk under navnet "Stor-Svarten" trakk Jektene som ble bygget på Jektbyggeriet over jordet nedenfor Oldervika I og ned til sjøen. Jektbyggeriet er avmerket på kartet (8)

6

Lunden



Nå står vi der den yngste av Rostabakkplassane lå: "Lunden". Vi ser grunnmuren, og stien går rett forbi dørhella. Tuntreet står fortsatt, ei kjempestor alm. (Den er nå bort-tørka, men står som et monument over ei svunnen tid.)*

Mannen som bodde her i 1875 var fra Meldalen og het Anders Olsen Grøtte. Han skal vi fortelle mer om når vi kommer til Kveinbua litt lenger borte, for han var en svært sentral person på Rostad. Denne karen var så dyktig at da han ble gammel fikk han flytte opp i hovedhuset på gården.

Senere kom det ny husmann hit: Kristian Kvam, som hadde vært plassmann nord for gården, på Nordenget. Men han ønsket å bosette seg nede ved sjøen, og kom derfor til Lunden. Nå tok han Rostad til etternavn. Etter noen år fikk han kjøpe et småbruk et par kilometer lenger øst. Da plukka han ned tømmerstua, og rodde stokk for stokk til den nye tomte på Lysaker.

Hvorfor het det Lunden ?

Rett bortenfor her var det en lunneplass for tømmer – der en kunne dra nytte av bakkene ned mot sjøen. Tømmeret ble fraktet videre sjøveien blant annet til Kjerkesvågen og Steinkjer.

**"Et almetre er mer verdt enn en hel skog .."*

I enda eldre tider var bark fra alm en meget viktig ingrediens i barkebrød. Mens brødet ellers bestod av furubark var det almen som fungerte som bindemiddel og som gjorde det mulig å skjære skiver av brødet. Lenger vest (Sjøenget) var det en almelund som var viden kjent og det sies det kom langveisfarende helt fra Nordli for å hente bark fra trærne.



Kvernhus og sagbruk anno 1880.



Vannkraft: Sagbruk, kvern og mølle

Du har nok hørt vatnet som renn i bekken like bortanfor, (Kvernbekken) og så har du vel sett på den flotte "Kveinhusmuren", som var grunnmur for ei kvern, dreve av vatnet i bekken. "Kveinhusmuren" er den einaste synlege rest av det som ein gang var eit "industrieventyr" her på Rostad. At muren står, er eit tegn på solid handverk. Den er mura av flate steinar, utan bindemiddel, men står både rett og bein.

Så tidleg som i 1620 er det registrert ei lita kvern lenger oppe i denne bekken. Der ho stod, er bekken no attlagt.

Men da Jørgen Richter kom til Rostad i 1823, ville han utnytte bekken betre. Han fekk bygd ei kvern her oppå denne muren, og eit sagbruk litt ovanfor. På den måten vart vatnet nytta to gonger, når saga gjekk – da kunne også kverna gå. For og få meir vatn til desse anlegga, vart det laga ein demning lenger oppe i elva, for å samle og regulere vassføringa.

Dette var nytt og stort, og Richter med sine ideer trengte dyktige handverkarar. Ein av desse var Anders Olsen Grøtte frå Meldal, som vi allerede har stiftet bekjentskap. Han var en dyktig og allsidig kar – både som snekker og smed. Han hadde også ansvar for mølla når den gikk.



Hvordan var arbeidshverdagen til en husmann i "Rostadbakken"?

Det var en ganske strukturert arbeidsdag med faste tidspunkter, og ikke minst måltider. Skann QR koden og hør Nils Undersåker fortelle.

Teglverk

Men det var ikkje berre kvern og sag som kom i denne tida. Lenger oppe ved Kvernbecken, på andre sida av bygdevegen, er det eit jordstykke som også i dag heiter Verkensmyra. Her var det teglverk. Før elva vart lagt i rør, såg ein der det var uttatt leire til teglproduksjon. Det vart laga mest rør til drenering, men også takstein. For og brenne leira til tegl, trengs det mye varme. I starten vart det brukt ved, og skogen på Rostad vart nesten uthogd. Difor vart det skipa i land kol ved Rostadsjøen. Der vart kola lagra i ei Kolbu, (sjå grunnmuren og oppslag ved Rostadsjøen) og kjørt til gards etter behov.

John Richter



John Richter til høyre. De andre er Nannestad og Fritz Jenssen. De tre dannet et sagbruk-og møllerma ved navn Richter, Nannestad og Jenssen.

Ein som gjorde mykje på Rostad, men som er lite omtala i historiebøker er Jørgen og Massi's nest eldste son, John Kristian Richter. Han arbeidde på garden hos faren, men også ei stund etter at broren Ole overtok garden. Men Ole var nok meir interessert i politikk enn gardsdrift.

Kanskje hadde John håpa og få overta garden i staden for Ole, som hadde betre odel, men i alle fall: I 1868 reiste John (37 år) til New Zealand. Der gjekk han i kompaniskap med to frå Trondheim, og starta firmaet Richter, Nannestad & Co. Dei starta med saueavl, sidan kjøpte dei opp skogområdar. Skogen vart uthogd, og jorda dyrka. Det kom jernbane gjennom eigendomane, da vart det bygd sagbruk og mølle, drive av vasskraft. Erfaring hadde han frå Rostad. Det vart ei stor bedrift som samla mykje folk, og byen Palmerstn North oppsto, som på nokre få år samla fleire tusen inbygarar.

Det vart sagt om John, han var praktisk, intelligent og kunne utføre alt han foretok seg. Bygde vegar, bruer, hus, sagbruk og mølle, han var født ingeniør.

Det var dumt at John Kristian Richter reiste frå Rostad, hadde han fortsatt med og bruke sine eigenskapar her, hadde det kanskje vore ein industriby her på Utøya ?



Fra "Kveimbua" går dere opp forbi bekken (der saga på tegningen stod), og opp til dere kommer til den lille hvite brua. Om dere stopper rett foran tavla om husmannsplassene og ser rett over bekken og inn i skogen - ser dere Jektbygget.

9 10 Kvernbakken og Oldervika I

8 Jektbyggeri

Det vart også bygd jekter på Rostad, av material frå eigen skog. Det er fortalt at når dei skulle sjøsette nye jekter, hadde dei ein hest (Storsvarten) som trekte båten uti sjøen. Når hesten ikkje botna lenger, svømte han.

Jektbyggeriet har en i senere år klart å lokalisere mer nøyaktig. Det har en funnet ut ved å grave i jorda i skogen rett framfor dere – og funnet trespon etter tælgning tømmeret (øksing/tilpassing av borda til båtene – ref. "Tælgøra" ved Jegtvolden der det også var et båtbyggeri) Så båtene ble dratt derfra og over jorda og ned til sjøen ved båthuset.

Kvernbakken

Denne husmannsplassen er rydda av Petter Kristian Brunech omkring 1820. Han ble senere eier av en av Melhusgårdene.

De siste som bodde i Kvernbakken var Sofie og Anton Rostad. De bodde på plassen til 1954, og da hadde samme slekta brukt plassen fra før 1865. Disse to var de siste husmannsfolka på Inderøy.

Det var en stor plass der de hadde både ku, sau og gris, og dyrka både poteter og korn.



Rostad gård

Gården Rostad har på ulike måter fått sin plass i Inderøys historie, og endatil i norsk historie best kjent gjennom Ole Richter som vokste opp her og var statsminister i Stockholm 1884-88 under unioinstiden med Sverige. Til denne historien som mange har en viss kjennskap til hører en meget dramatisk fortelling – som inkluderer både tragisk død og evig kjærlighet. Tragisk død for Ole som tok sitt liv 15. juni 1888 i Stockholm, en historie som formidles på Rostad av Rostads venner hver sommer (og på forespørsel).

Viktige hendelser på Rostad gård:

1779: Ole Jonsen tar over Rostad gård (gift med Guri).

1826: Jørgen Richter tar over gården etter å ha giftet seg med datteren Massi i 1823. Jørgen begynner å bygge opp gården.

1829: Ole Richter blir født, i 1831 broren John, - tilsammen får Jørgen/Massi 8 barn.
ca 1850 - 1950: Rutetraffikk på fjorden

1852-61: Ole Richter utdanner seg og tar juridisk embetsmannseksamen i 1852. Ole har i denne perioden flere opphold i england. På sammet tid er broren John med på å bygge opp gården, med sagbruket, kverna, og teglverket.

1862: Ole Richter tar over gården på odel. Bakgrunnen er blant annet at de som er på tinget må eie jord.

1868: John reiser til New Zealand.

1884-85: Det oppstår et kjærlighetsforhold mellom Ole Richter og Ebba Astrup, samtidig dør kona Charlotte Wakefor Richter etter et ulykkelig ekteskap.

1884-1888: Ole Richter er norsk statsminister i Stockholm. Etter en politisk krise der Johan Sverdrup, Bjørnstjerne Bjørnson, kong Oscar og kronprins Gustav på ulikt vis er involvert tar Ole Richter sitt liv 15. juni 1888.

1888: Ebba Astrup kommer for første gang til Rostad i Oles begravelse. Hun blir betatt av stedet og vil opprette et barnehjem.

1898: Bjørnstjerne Bjørnson skriver teaterstykket "Paul Lange og Tora Parsberg" hvor Ebba Astrup og Ole Richter er modeller. Stykket tas ikke god imot av Ebba og ripper opp i sorgen.

1899: "Foreningen til Modarbeidelse af Omstreifervæsenet" kjøper Rostad og oppretter barnehjem her. Ebba Astrup gir betydelige midler og blir første bestyrerrinne. Hun blir snart kalt "Mor Rostad". Ebba dør i 1944.

1899 (1902 offisielt) - 1952: Barnehjem.

1960 - i dag: Ungdomshjem. Etter at hovedbygningen hadde blitt omfattende restaurert ble Rostad ungdomshjem etablert i 1960. Ungdomshjemmet var beregnet til gutter med betydelige adferdsvansker.

2017: Får navnet Crux stiftelsen Rostad, som er en egen juridisk enhet og økonomisk ansvarlig for drifta. Jorda leies ut.

2022: 12 ungdommer bor på Rostad, og 44 ansatte.

Les mer på rostadsvenner.no, inderoysti.no, og stiftelsenocrux.no

Med støtte fra Sparebank1 SMN – Samfunnsutbytte

